

АВТОРСЬКИЙ СКЛАД

АННА БІЛИК

ІННА ЯКОВЕЦЬ

ОЛЬГА ГУЛЯЄВА

СЕРГІЙ ДУМАСЕНКО

СЕРГІЙ КОСТЮЧКОВ

МИКОЛА ЛЕВЧЕНКО

ЛІДІЯ ЛИМАРЕНКО

ЮРІЙ ЛОШКОВ

ВІТАЛІЙ РАКОВИЧ

ГАННА ПЛОТНИКОВА

АНФІСА ПРОКОФ'ЄВА

ВІКТОРІЯ СІКОРСЬКА

ГАЛИНА СТЕПАНОВА

РУСЛАНА ТКАЧЕНКО

ТЕТЯНА УВАРОВА

*Щиро вдячні родині Белових Ігорю, капітану
дальнього плавання та його дружині Тетяні за
надану допомогу у виданні монографії*

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА

7

Системні ознаки освітньої структури
музичної культури Харкова

● ● 8

Культурний центр міста

● ● 23

Діалоги

32

Будинок як історичне обличчя міста

● ● 34

Діалоги

46

Просторова візія в художньо-документальній прозі
(на прикладі тексту «Між часом і морем. Колекція
невигаданих історій» Григорія Гусейнова)

● ● 47

Діалоги

58

Архітектура як об'єкт фотомистецтва

● ● 59

Діалоги

67

Естетизація архітектурних об'єктів
засобами мурал-арту

● ● 69

Notre Dame de Paris
як художній образ у мистецтві

● ● 82

Діалоги 91

Сакральна архітектура України

● ● 93

Діалоги 106

Естетика коранічних текстів в ісламській культовій
архітектурі: філософська інтерпретація

● ● 107

Архітектура як проєкція людської свідомості
на зовнішній простір

● ● 118

Діалоги 128

Архітектура як модус міського життя
в європейській культурі

● ● 129

Архітектура художнього музею
XXI століття

● ● 137

Діалоги 149

Міський культурний простір
у дослідницьких практиках

● ● 150

Діалоги 159

ПЕРЕДМОВА

Відомий краєзнавець М. Анциферов писав, що місто для дослідження є найконкретнішим культурно-історичним організмом, який доступний нам не тільки в частинах, фрагментах, як кожен історичний пам'ятник, але у всій своїй цілісності. Цілісність розуміється вченим як зв'язок минулого, сучасного і майбутнього. Втім не лише категорія часу постає як єдина, коли вивчають місто, існує тісний взаємозв'язок між різними видами мистецтва, архітектурою, літературою. Обрана авторами форма текстів щодо розкриття питання застосовувалася в науці професором, доктором філософських наук, дослідником теорії систем Арнольдом Цофнасом. Така форма публікацій дозволила здійснити огляд усіх видів художньої творчості, продемонструвати єдність видів мистецтва у міській культурі, висвітлити історичну складову. Системність монографії дозволила вийти на рівень інтегративного розуміння міської культури.

Мистецтво і культура постають як цілісне явище, єдина система у феномені дослідження міста. Таку стратегію дослідження презентовано авторами монографії, котрі представляють різні галузі знань. Адже міждисциплінарність є особливістю сучасної науки. У монографії беруть участь культурологи, мистецтвознавці, філологи, філософи. Науковцями з різних міст України, Одеси, Черкас, Харкова і Херсона порушуються актуальні питання розвитку мистецтва і культури міста. Наприклад, проблема культурного центру міста, філософського виміру архітектури, художнє оформлення міського простору засобами мурал-арту, зображуваний простір у художньо-документальному творі та ін.

Обраний жанр – наукові діалоги – передбачає відродження давньої традиції обміну інформацією, думками щодо порушеної теми, показати глибину дослідження і водночас інший погляд на пропонуване питання. Це зумовило і нетрадиційну структуру книги, яка, окрім тестів з певної проблеми, складається з наукових діалогів.

*Юрій Лошков
Анфіса Прокоф'єва*

СИСТЕМНІ ОЗНАКИ ОСВІТНЬОЇ СТРУКТУРИ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ХАРКОВА

Активізація регіональних досліджень в українських соціогуманітарних науках в останні десятиліття загалом створює передумови для актуалізації питань щодо культурних особливостей великих міст, які здебільшого і є регіональними культурними центрами. Їх інфраструктура дозволяє акумулювати певний спектр традицій та новацій, що формують сучасний стан української культури. Тому дослідження соціокультурної специфіки вітчизняних регіональних культурних центрів сприятиме систематизації уявлень щодо культурної динаміки України.

Необхідність створення цілісної картини національної культури привертає увагу сучасних науковців до різних аспектів культурних практик: від функціонування соціальних інституцій та реалізації різноманітних форм культурної діяльності до порівняльного аналізу культурних процесів та геокультурних явищ, утім, проблему системного аналізу функціонування музичної культури в Харкові донині в науковій думці не вичерпано.

Специфіка становлення музичної культури Харкова

Харків як місто розпочав своє функціонування в середині XVII ст., а його становлення відбувалося в часових межах кількох епох, кожна з яких залишила свій відбиток у формуванні характерних ознак сучасної культури міста. Так, доба Просвітництва, однією з головних ідей якої була залежність суспільного прогресу від поширення освіти, сприяла формуванню іміджу Харкова як освітнього центру. В першій половині XVIII ст. поряд із середніми навчальними закладами в Чернігові (1700 р.) та Переяславі (1738 р.) у 1726 р. розпочав функціонувати Харківський колегіум, де з другої половини того ж століття існували класи вокальної й інструментальної музики [7, с. 105]. Іван Франко назвав першим центром національного пробудження українців «Харківську Україну», що зумовлено функціонуванням з 1805 р. Харківського університету [5], навколо

якого гуртувалися провідники національної культури Г. Квітка-Основ'яненко, П. Гулак-Артемівський, І. Срезневський, М. Костомаров. При університеті функціонували музичні класи [10, с. 282], а серед професорів закладу був Густав Гесс де Кальве – автор першого у вітчизняному музикознавстві дослідження історії та теорії музики, яке висвітлювало стан музичної культури тогочасної Російської імперії та, зокрема, Харкова – «Теорія музики або роздум про це мистецтво, що висвітлює історію, мету, дію музики, генерал-бас, правила творіння (композиції), опис інструментів, різні роди музики і все, що її стосується, в подробицях» (1818).

При Харківському відділенні Імператорського російського музичного товариства, яке на постійній основі розпочало діяти в 1871 р., завдяки визначальній для харківської культури дорадянського періоду просвітницькій діяльності піаніста, диригента, керівника музичних організацій І. Слатіна, активно функціонував спеціальний музичний освітній заклад, еволюціонуючи від музичних класів (1871 р.) та училища (1883 р.) до консерваторії (1917 р.), від яких ведуть літопис Харківське музичне училище імені Б.М. Лятошинського та Харківський національний університет мистецтв імені І.П. Котляревського.

Окрім того, друга половина XIX ст. вирізняється актуалізацією розважальності у сфері дозвілля. Соціокультурні прогресивні перетворення зумовили розширення кола потенційної публіки представниками суспільних прошарків, матеріальний добробут яких забезпечувався безпосередньою особистою працею. Як зауважував А. Швейцер, перенапруження на роботі спричиняло під час дозвілля бажання не самовиховання, а легковажної та поверхневої розваги, що, у свою чергу, накладало на суспільство печатку сірості й бездумності [9, с. 240–241]. В. Конен писала, що музичне життя з середини XIX ст. в Європі опинилося, значною мірою, під владою малоосвіченої аудиторії, не спроможної оцінити високі художні прагнення та шукаючої в мистецтві тільки легку розважальність [3, с. 176]. Такі процеси відбувалися і в Харкові, де прибутковість подібних закладів стимулювала антрепренерів викуповувати цілі помістя та переобладнувати їх під розважальні сади, яких у місті на початку XX ст. налічувалося вже біля десятка [4, с. 150]. Історичний етап, якому сприяло національно-культурне відродження 1920-х рр.,

характеризується збагаченням мистецької палітри Харкова новими закладами, які надалі стали візиткою музичної культури міста. Завдяки статусу столиці України (1919–1934 рр.) Харків став містом новачій радянської культурної політики. Так, у 1920-ті рр. започатковані українські періодичні музичні видання («Музика», «Музика масам», «Мистецька трибуна»); в 1925 р. розпочав діяльність перший стаціонарний державний оперний театр; у 1926 р. започатковано симфонічний оркестр, який надалі став провідним колективом Всеукраїнського радіокомітету, а після створення першої в радянській Україні філармонії в 1929 р. – штатним філармонічним колективом; у 1930 та 1931 рр. у тогочасній столиці відбулися Всеукраїнські конкурси піаністів [8, с. 150].

Основним корективом музичної культури Харкова та України загалом в епоху 1930–1950-х рр. стала інституалізація мистецької освіти [1, с. 53]. Зокрема, з 1934 р. існують самостійні навчальні заклади державні музичні школи; наприкінці 1930-х рр. у Києві, Харкові та Одесі на базі робітничих консерваторій започатковані вечірні музичні школи для дорослих; музичні освітні заклади всіх рівнів стали працювати за стандартними навчальними планами та затвердженими програмами; розпочаті в 1930-ті рр. пошуки оптимальної форми центрального відомства, яке б професійно опікувалося проблемами мистецтва, завершилися створенням в 1953 р. Міністерства культури УРСР.

Зазначені фактори є зовнішніми чинниками впливу на соціокультурний простір сучасного Харкова, а, разом з тим, й на специфіку його музичної культури. Серед внутрішніх факторів детермінації системних ознак музичної культури Харкова необхідно визначити так звані музично-рефлексивні практики – тобто різновиди людської діяльності, пов'язані з музикою.

Рефлексивні практики як діяльнісна основа музичної культури

Рефлексивні практики забезпечують зв'язок складових музичної культури та формуються на основі відтворення індивідом засвоєних у процесі навчання і набуття досвіду норм репрезентації культурної традиції, які складають теоретичні знання, засоби та форми музичної діяльності, професійні навички.